

TANSSIKAA!

Riitta Jalonen

TAMMI

Riitta Jalonen

TANSSIKAA!

TAMMI

HELSINKI

Omistettu edesmenneille sukulaisilleni:
Efraimille, isoisälleni joka kuoli 41-vuotiaana, ja
Eevi Elisabetille, isoäidilleni joka kuoli 59-vuotiaana.
Ja enoilleni
Erkolle, joka kuoli vauvana,
Ensiolle, joka kuoli 26-vuotiaana Taipaleella,
Erkille, joka kuoli 22-vuotiaana Rukajärvellä,
Eskolle, joka sairastui Kannaksella ja kuoli 29-vuotiaana sodan
rasituksiin,
Eelille, joka haavoittui Kannaksella ja kuoli 23-vuotiaana sodan
rasituksiin,
Eugenille, joka kuoli 37-vuotiaana,
Elolle, joka kuoli 95-vuotiaana Sotainvalidien sairaskodissa
ja Eira-tädilleni, joka kuoli 85-vuotiaana.
Ja isälleni, joka lauloi meille kuolinvuoteellaan, ja
äidilleni, joka täyttää 95 vuotta,
sekä Ollille, Vapulle, Tarjalle ja Joonakselle.

© Riitta Jalonen ja Tammi 2019
Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä
ISBN 978-952-04-0821-3
Painettu EU:ssa

*Olen elänyt kuolleitten suvussa,
mutta tämä kirja on romaani.*

*Ei historiallista kipua ole olemassa,
me olemme kipu,
siksi me emme voi ymmärtää.*

PROLOGI

Minulla on tallessa äidin hiuksia. Hän tuli asumaan minuun, teki sisälleni pesän. Se pitää saada omaksi.

Vaikka kuolleet eivät täällä maailman puolella paina enää mitään, äidissä oli edesmenneitten paino.

I OSA
KUNINGATAR

1.

Vaaleanharmaassa tapetissa on iso suorakulman muotoinen läiskä. Aurinko ei ole siltä kohtaa päässyt värjäämään seinää. Kun muotokuva asetetaan entiselle paikalleen ja peittää läiskän, olohuone alkaa puhua.

Viljam odottaa muuttomiehiä ulkona, astelee portilla edestakaisin kuin vartija. Olen sopinut, että muotokuva jätetään viimeiseksi ja tuodaan omalla kyydillään. Juhlan kunniaksi Viljam on pukeutut ylleen pikkutakin. Kun pakettiauto saapuu, hän huitoo kuljettajaa pysähtymään, kääntyy takaperin ja ohjaa autoa käsimerkeillä portin läpi pihaan.

Viljam on kumarampi kuin eilen, vuosikymmenet ovat painaneet puutarhurin selän kasaan, mutta minä huomaan sen vasta nyt.

On mentävä ulos muotokuvaa vastaan.

Ehkä se johtuu pikkutakista tai Viljamin korkeasta iästä, mutta nuoret muuttomiehet kättelevät Viljamia ja hieman kumartavat ennen kuin avaavat auton peräovet. Minua he eivät ehdi kätellä, koska ovat jo auton sisällä ja tarttuneet kuplamuovilla suojattuun maalaukseen.

Viljam kulkee miesten vierellä portaille ja levittää kätensä kuin odottaisi että äiti astuisi muotokuvasta ulos ja jäisi seisomaan hänen vierelleen.

Ohjaan miehet olohuoneeseen ja näytän taulun paikan. Viljam olisi tahtonut laittaa sen itse seinälle, mutta pidin pintani ja sanoin, että se on ammattimiesten työtä. Miehillä on mukana työkalut ja tarvikkeet.

Istun jumppapallolle, seuraan tapahtumia sieltä. Viljamin olemus suoristuu ja hän kasvaa muotokuvan edessä suuremmaksi, sitä ei voi olla huomaamatta.

Kun kuva on saatu Viljamin ohjeitten mukaan oikeaan asentoon, äidin kerrostaloasunnosta tuodut huonekalut niaaavat sen edessä ja hetken tuntuu, että kaikki on hyvin.

Viljam ei malta lähteä saattamaan miehiä ulos. Hän seisoo muotokuvan edessä, ihailee sitä, palaa aikojen taa. Hänen silmiinsä on syttynyt palava kaipaus, hän hymyilee äidille, puhuu.

Jumppapallo on vierinyt nurkkaan. Istun uudelleen sen päälle ja pidän sen väkisin paikallaan vaikka toinen jalka haraa vastaan, ei tahtoisi millään jaksaa.

Kun muotokuvaa tuijottaa, se irtoaa kehyksistään ja tulee luo, tuo rikkinäiset kohdat pintaan.

”Äiti syntyy tänne.”

Viljam herää.

”Tulen huomenna tiivistämään ikkunoita. Talo ehti kerätä kylmää rakenteisiin.”

”Minä laittelen pikkuhiljaa paikkoja kuntoon.”

”Sinulla ei taida omia tavaroita ollakaan.”

Viljam maltaa tulla kauemmas taulusta, mittailee sitä silmillään eri puolilta.

”Suorassa se on”, Viljam sanoo.

”Sinä olet yhtä tarkka kuin isä.”

Isä tarkasti vatupassilla, että muotokuva ripustettiin varmasti suoraan olohuoneen parhaalle paikalle, vastapäätä

nurkkaikkunaa. Katsottavaksi asetettu äiti alkoi heti liikehtiä ja pyrkiä muualle.

”Onko tuo muotokuva sinun mielestäsi hyvä vai huono”, Viljam kysyy.

Hymyilen vastaukseksi. Hymyn alle jää kaikki.

Kun olen taas yksin, menen istumaan nojatuoliin. Jalka saa levätä rahilla, se näyttää muusta ruumiista erotetulta. Se leikkii minun kanssani, tai pitää minua varuillaan.

2.

Nähdessään taulun Viljam hätkähti. Opettaja seiso i hänen vieressään ja hätkähti samalla lailla. Minä seiso i kynnyksellä, lempipaikassani, keinuttelin itseäni oviaukossa eestaas. Äiti seiso i Viljamin ja opettajan takana, käteen oli helppo kuvitella sauva, jolla hän oli antanut Viljamille ja opettajalle sähköiskun. Opettaja pyörähti ympäri.

”Komea.”

Viljam ei sanonut mitään, katseli vain vuoron perään muotokuvaa ja äitiä, ei kyllästynyt vertailemaan.

”Viljo teetti sen omaksi syntymäpäivälahjaksi.”

”Nythän me saadaan tanssia kartanon salissa. Niissä seinät on koristettu muotokuvilla. Taitaa Aune tykätä”, opettaja sanoi.

Kirjasto oli sadan metrin päässä, juoksin tien päähän linja-autopysäkillä ja pysähdyin äkisti, kääntelin päätä vasemmalle ja oikealle ja uudelleen vasemmalle. Ketään ei näkynyt, ei yhtään autoa eikä ihmistä, oli kuitenkin pakko laulaa ja keikkua rytmin mukaan: ”Valppain mielin muista sä aina vaaroja liikenteen. Kaikki säännöt mieleesi paina, paina ne tarkalleen. Säännöt ne vasta auttavat lasta turvassa kulkemaan. Vältä vaaraa uhmailemasta, sääntöjä seuraa vaan.”

Juoksin tien yli, harpoin kirjastoon vievät rappuset. Tasanteella vilkaisin tielle, ei yhtään autoa vieläkään, laululla osasin loihkia ne pois. Ulko-ovi oli painava, olin oppinut vetämään sitä kaksin käsin nykäisemällä. Se onnistui silloin kun mukana ei ollut palautettavia lainakirjoja.

”Haluaisin nähdä muotokuvia. Mistä niitä löytää?” kysyin tutulta kirjastonhoitajalta.

Hän katsahti minua ja sanoi: ”Kas.”

Hän sanoi niin aina kun kysyin jotakin. Kuljin hänen perässään kirjaston takimmaiseen nurkkaan. Lattian rajasta löytyi iso kirja.

”Tässä niitä on”, hän sanoi ja nosti kirjan pöydälle.

Aloin lehteillä sivuja umpimähkään. Pysähdyin tuijottamaan kolmea muotokuvaa, jotka roikkuivat suuressa salissa samalla seinällä. Niiden yläpuolella katonrajassa oli kuolleitten eläinten päitä. Kumarruin lähemmäs, siivosin hiuksillani isoja huoneita, tartutin päähäni outojen ihmisten kasvoja.

Jos sellaisessa huoneessa olisi huutanut, kaiku olisi kiertänyt muotokuvasta toiseen ja poiminut mukaansa niiden ihmiset.

Kun kohotin päätäni, muotokuvat olivat muuttuneet, ne alkoivat irrota seinältä, näkymätön työnsi niitä lähemmäs minua. En uskaltanut nostaa kirjaa takaisin hyllyyn.

Juoksin kohti kotia niin lujaa kuin pääsin. En pysähtynyt edes ison tien kohdalla tarkistamaan tuleeko autoja. Juostessani pöyhin mekkoa puhtaaksi. Kirjojen kuvat olivat ehtineet jo tarttua minuun, ne etsivät saalista ja seuraa minusta.

Eteisessä pysähdyin, keittiöstä kuului puhetta. Opettaja nauroi, hän nauroi harvoin, ja sitä oli mukava kuunnella.

Kirjaston kirjassa olleet ihmiset olisi pitänyt tuoda meille lauantaina tanssimaan. Silloin he olisivat voineet muuttua jäykistä ja vihaisen näköisistä joksikin kauniiksi, joka iti heidän sisällään, niin kuin nuppu joka oli nipistetty liian aikaisin pois.

Hiivin olohuoneeseen. Sohva ja nojatuolit ja pöytä sopivat yhteen äidin muotokuvan kanssa. Äidin kuva sai olla seinällä yksin, sen viereen ei ripustettaisi koskaan muita kuvia.

Muotokuva oli elävä, se liikehti kun minä liikuin.

Nousin varpailleni ja sidoin vasemman käsivarteni oikean olan taakse ja oikean käsivarren vasemman olan taakse. Aloin keinahdella hitaasti. Olin äiti ja isä.

3.

Keittiösakset kiilsivät lusikkalaatikon sivussa. Ne olivat terävät ja meidän parhaat sakset. Taiteilin ne sormien väliin ja napsuttelin ilmaa halki.

Äidin mekot olivat komerossa järjestyksessä, ja jokainen näytti siltä, että halusi tulla ulos. Kerin suuhuni punaisen hameen helmaa, se maistui kirkkaankeltaiselta sieneltä, jonka nimi oli kantarelli. Äiti oli saanut niitä Suomalta kesällä tuliaisiksi ja epäillyt, kun Suoma oli sanonut että niitä sai syödä raakana. Kun olin jäänyt yksin keittiöön, olin puraissut sienestä nurkan. Sieni oli kuin vanhaa purukumia, se ei maistunut miltään.

Suoman mukaan keltaisia sieniä ei tarvinnut liottaa tiski-altaassa ja sen jälkeen keittää isossa kattilassa niin kuin kangasrouskuja, joita äiti keräsi. Ne kelluivat altaassa monta tuntia puhdistumassa, ja minä sain sekoittaa niitä puukauhalla. Keittämisen jälkeen äiti upotti ne etikkaliemeen. Kangasrousku oli ainut sieni, jonka äiti tunsi. Suomalle äiti sanoi, ettei hänen kotiseudullaan ollut muita sieniä. Suoma nosti suupielet ylös ja ynähti, mutta ei väittänyt vastaan.

Kun Suoma lähti, äiti kiepautti keltaiset sienet altaaseen ja me pesimme ja keitimme ne samalla lailla kuin rouskut.

Tuupin henkareissa roikkuvia mekkoja ja sain ne kilahtelemaan toisiaan vasten. Liike teki niistä eläviä. Vaikka hel-

mat viistivät lattiaa ja pihalla maata, ne eivät olleet kuluneet rikki eivätkä likaantuneet. Äiti leijui helmojen varassa.

Sininen leveähelmäinen mekko heilui eniten. Otin sen kaapista ja asettelin lattialle. Sovitin sakset käsiini ja aloin leikata. Työ oli vaikeampaa kuin olin luullut, koska helmaa oli paljon. Leikkausjäljestä ei tullut tasaista, sakset mutkitelivat sinne tänne. Kun viimein sain helmakaistaleen irti, se oli niin repaleinen että sitä olisi vaikea ommella takaisin. Seuraavalla kerralla, kun mekko olisi äidin yllä, näkisin leijuiko äiti todella irti maasta kuin keijut.

Äiti seisoj takanani.

En ollut huomannut hänen tuloaan. Hän otti helmariekaleen ja roikotti sitä.

”Mitä sinä teet?”

”Koetta.”

”Nyt en ymmärrä yhtään mitään.”

”Helma ei voi pitää sinua enää ilmassa.”

Äiti pyöritti päätään, antoi kangaskaistaleen pudota lattialle. Laskostin sen ja työnsin komeroon.

Illalla kuulin kun äiti supisi isälle keittiössä, että mikä tyttöä vaivaa.

”Eilen se halusi, että kuulustelen uskonnonläksyt. Se oli opetellut kolme kertomusta ulkoa ja halusi osata ne sanasta sanaan.”

”Eihän koulu ole vielä edes alkanut”, isä sanoi ja taitteli sanomalehden kaappiin.

Sakset ovat omalla paikallaan. Nappaan ne, ja ne lipsahtavat kädestä lattialle. Lattiaan jää selvä jälki. Viljamin on täytynyt teroittaa sakset. Ihme ettei äiti vienyt niitä mukanaan kerrostaloon.

”Otan vain välttämättömän ja muotokuvan, tietysti”, hän sanoi minulle ja Viljamille, kun seisoimme eteisessä muuttolaatikoiden keskellä.

Napsuttelen saksia ja menen muotokuvan eteen. Näytän äidille miten terävät ne ovat.

Nyt on helppo ajatella, ettei olisi koskaan pitänyt katsella muotokuvaa, olisi pitänyt sulkea siltä silmänsä. Se toi meille vieraan ihmisen.

Maalauksessa äidin yllä on punainen hame, jonka helma viistää lattiaa.

Ei hame näy kokonaan, muotokuva pysähtyy äidin syliin. Kädet lepäävät sylissä paikoilleen pakotetun näköisenä. Äiti on pukeutut ylleen ohuen silkkipuseron, musta ei ollut äidin väri, mutta hän on halunnut tulla maalatuksi musta pusero päällä.

Korvia ei voi olla huomaamatta, vaikka hiukset peittävät niistä ison osan. Korvakorut, kultaiset kyynleet, ovat kuin tipahtamaisillaan, ja yhä tekee mieli mennä valmiiksi lattialle etsimään niitä ja varomaan, etteivät ne katoa lattialankkujen rakoihin. Kaulan ympäri kiertää musta samettinauha, johon on ripustettu kultainen pyöreä koru.

Nauha tekee äidistä kuningattaren. Toinen syy on äidin nimi, Elisabeth.

Äiti istui sohvalla vieressään niinikantisia leikekirjoja. Ne olivat täynnä lehtileikkeitä. Kaikissa niissä oli ensimmäisellä sivulla kuningatar Elisabethin kuva.

”Me olemme syntymäkaimoja”, äiti sanoi minulle.

”Sinä olet kaksi vuotta vanhempi, kylläkin nuoremman näköinen”, isä sanoi ohi mennessään.

Äiti piirteli sormillaan ympyrää ylhäisen postimerkin päällä, sommitteli mielessään sen viereen omaa kuvaansa ja pääsi hiljalleen toisesta tihkuvan loiston lähelle.

Äidin ansiosta kuningatar erkani parvekkeelta tai kirkonpenkistä tai hevosvaunujen kyydistä ja tuli meille. Hän oli yhtä tuttu kuin enot tai oikeastaan tutumpi, koska hän jatkoi elämäänsä.

Herään aamuyöllä. Punainen hame odottaa olohuoneen lepotuolin nojalla.

Työnnän ulko-oven auki niin, että aamun kylmä viima pääsee taloon.

Puen takin ylleni ja otan siivouskomeron säilytyslaatikosta pari pyykkipoikaa taskuun. Pyykkinarut ovat uudet, Viljamin huolella puitten väliin kiristämät.

Asettelen hameen keskelle narua. Se alkaa kieppua. Tuulee sopivasti, ei liikaa eikä liian vähän.

4.

Marketta, Pirjo, Ruustinna, Helmi, Laura, Paula, Armas ja Topias tuijottivat vaaleanpunaista niinistä tehtyä lampunvarjostinta, joka oli kuin joustava kumimatto. Kun valokatkaisijaa napsautti, päivä valkeni vain vähän, lamppu varjostimen alla ei valaissut kunnolla.

Isä nappasi minut keikkumaan olkapäilleen, yletyin melkein kattoon kun annoin käsien venyä. Hipaisin kupua, sohvan päällä oleva koristetyyny siirtyi käsinojalle. Olisin voinut pudottaa sen lattialle. Niinikupu pystyi siirtelemään tavaroita paikasta toiseen.

Kesken leikin varjostin tipahti. Lattialla se näytti suurelta väärinpäin käännetyltä sateenvarjolta. Katsoin tyhjää kohtaa katossa, mikään ei suojellut enää meitä.

”Saat leikkiä sillä. Me ostetaan tilalle kruunu”, äiti sanoi. Tuijotin kupua. Alhaalla poissa omalta paikaltaan se oli eloton, sen sisällä ollut lumo oli kadonnut.

Hain kellarista ämpärin, valutin siihen hanasta vettä yli puolenvälin ja kannoin sen pihalle. Menin takaisin sisälle, irrotin Marketan päästä punaisen ja sinisen silkkinauhan ja ulkona heitin ne ämpäriin ja sekoitin niin kauan että sain ne solmuun.

Yhtäkkiä keksin, että pesen Armaksen. Juoksin hake-

maan sen sohvalta, kiikutin mukanani ulos ja upotin nauhojen sekaan. Ennen kuin ehdin tehdä mitään, nuken raajat alkoivat turvota ja jalkojen ompeleet ratketa. Katselin kauhuissani, kuinka kellertävää harsoa pursusi Armaksen sisältä. Työnsin käden ämpäriin, nuken sisus tuntui limalta.

Laskin turvonneen Armaksen viltin päälle kuivumaan ja hain sisältä muutkin nuket ulos makaamaan. Asettelin ne lähekkäin toisiaan pituusjärjestykseen.

”Mitä sinä teet?” Eugen oli tullut huomaamattani pihalle.

”Ne tanssivat hyppyjenkkaa ja tulevat terveiksi.”

”Sinusta taitaa tulla isona lääkäri. Parannat minusta tämän taudin pois.”

Katsoin Eugenia, hän näytti erilaiselta kuin muut. Eniten se johtui mustasta baskerista, jonka hän oli asettanut kallelleen päähänsä. Mutta se johtui myös tuberkuloosista, jota hän sairasti ja jonka takia hän ei osallistunut lauantaisin tansseihin. Hän söi lääkkeitä keltaisesta isosta pahvipurkista. Kun purkkia heilautti, siitä lähti helmien ääni.

Viiltävän kaunis romaani taakoista,
jotka ovat liian raskaita kantaa
ja jotka siirtyvät huomaamatta
sukupolvelta toiselle.

Elisabetin seitsemästä enosta kuusi on kuollut. Elisabetin kodissa he ovat kuitenkin edelleen läsnä. Kuudesti vuodessa pöydälle levitetään silkkiliina, kun on aika juhlia enojen syntymäpäiviä.

Äiti kerää ympärilleen ihmisiä, joiden murheet ja muistot ovat yhtä kipeitä kuin hänen omansa. Kun nämä ihmiset tulevat kylään, kahvikuppeihin lorautetaan tilkka kirkaasta pullosta ja kristallikruunu nostetaan eteiseen turvaan. On aika tanssia.

Elisabetkin tanssii. Mutta hänen sisältään enojen muisto ei kaikkoo, ei vaikka valkoiset remmikengät kuinka hakkaavat lattiaa polkan tahdissa.

